

ΠΜΣ «ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

**Μάθημα: «Πρόληψη του εγκλήματος και κοινωνική επανένταξη των
αποφυλακισθέντων»**

Διδάσκουσα: Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου

Ακαδημαϊκό έτος : 2019-2020 Β' Εξάμηνο

Η εργασία αναρτήθηκε με την συγκατάθεση της συγγραφέως

Παρουσίαση του προγράμματος κοινωνικής επανένταξης:

«Σχέδιο Δράσης Έστοχεύοντας στο μέλλον - Δικαίωμα στην στέγη και στην εργασία' »

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Θεοδώρα Γεωργακοπούλου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κοινωνική επανένταξη των πρώην κρατουμένων, βασίζεται στην υποστήριξη που τους παρέχεται πριν, κατά τη διάρκεια και την περίοδο μετά την αποφυλάκισή τους. Η προετοιμασία των κρατουμένων για την επιστροφή στην κοινωνία είναι διαδικασία η οποία απαιτείται να είναι αποτέλεσμα οραματισμού και πρόβλεψης από την αρχή της φυλάκισης. Κατά την κράτηση, η κοινωνική επανένταξη σημαίνει βοήθεια στους κρατούμενους προσφέροντάς τους πρόσβαση σε εκπαιδευτικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες υποστηριζόμενες από συνθήκες φυλάκισης που σέβονται την ανθρώπινη αξιοπρέπεια κάθε ατόμου (πχ. καλύτερη περίθαλψη, αντιμετώπιση ενδεχόμενων ζητημάτων όπως όταν υπάρχει εξάρτηση ουσιών).

Παράλληλα, μεγάλο ποσοστό κρατουμένων προέρχεται από αποκλεισμένα και μη προνομιούχα στρώματα της κοινωνίας καθιστώντας έτσι συχνά τη φυλακή μοναδική ευκαιρία για την αντιμετώπιση των «ειδικών» αναγκών τους, και εάν αυτές οι ανάγκες δεν ικανοποιηθούν, μπορεί στην πραγματικότητα να οδηγηθούν σε ακόμα μικρότερη κοινωνική ενσωμάτωση και πιθανώς σε υποτροπή.

Τα προγράμματα που αντιμετωπίζουν την κατάχρηση ουσιών των κρατουμένων, τις ψυχικές-συναισθηματικές διαταραχές ή τα κενά στην εκπαίδευση και τις δεξιότητες, μπορούν όλα, να καταπολεμήσουν βασικούς από τους παράγοντες μιας επίμονης εγκληματικής δραστηριότητας. Η επανένταξη διευκολύνεται επιπροσθέτως, βοηθώντας τους κρατουμένους να διατηρούν θετικές σχέσεις με την οικογένεια και τους φίλους τους εκτός φυλακής, αλλά και προετοιμάζοντάς τους φυσικά για την αποφυλάκιση μέσω σταδιακών

προγραμμάτων «επανεισόδου». Κατόπιν της αποφυλάκισης, η κοινωνική επανένταξη επηρεάζεται από το βαθμό επιτυχίας των αποκαταστατικών (για εξαρτήσεις), εκπαιδευτικών και εύρεσης εργασίας προγραμμάτων, που ξεκίνησαν στη φυλακή και μπορούν να συνεχιστούν, ασκηθούν, ή ολοκληρωθούν στην κοινότητα. Αυτό το ζήτημα έχει γίνει γνωστό στο Ηνωμένο Βασίλειο, ως η ανάγκη για αποτελεσματικότητα της επανένταξης και «εκτός της πύλης»¹, δηλαδή τόσο εντός όσο και εκτός των φυσικών ορίων ενός καταστήματος κράτησης. Η κοινωνική επανένταξη -ένας όρος που προϋποθέτει ότι οι κρατούμενοι υπήρξαν προ κράτησης ενσωματωμένοι στην κοινωνία- σκιαγραφεί πόσο αποτελεσματικά η κοινότητα υποστηρίζει την αναπροσαρμογή ενός πρώην κρατουμένου ώστε να ζήσει σε μια ελεύθερη κοινωνία, μετουσιώνοντας έτσι την απελευθέρωση από τη φυλακή σε ένα επίφοβο και δυσχερές εγχείρημα.

Ενώ η αξιολόγηση των περισσότερων προγραμμάτων επανένταξης φαίνεται, μέχρι στιγμής, «ανώριμη» και οι πιο επιτυχημένες προσεγγίσεις δεν έχουν ακόμη αξιολογηθεί πλήρως, αρκετά είναι γνωστά για τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διατήρηση ή την ολοκλήρωση ενός προγράμματος τέτοιου είδους, με κυρίαρχα τη βελτίωση της απασχόλησης και της στέγασης. Το Πρόγραμμα «Στέγαση και Επανένταξη», φαίνεται πως, εστιάζοντας σε αυτούς τους δυο άξονες, έχει καταφέρει να αντιπαρέλθει πολλές από τις δυσχέρειες ομόλογων προς αυτό πρακτικών, σημειώνοντας θετικό αντίκτυπο στην κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων.

Σχέδιο Δράσης «Στοχεύοντας στο μέλλον - Δικαίωμα στη στέγη και στην εργασία»

Το Σχέδιο με τίτλο «Στοχεύοντας στο μέλλον - Δικαίωμα στη στέγη και στην εργασία» πραγματοποιήθηκε με δικαιούχο το Δήμο Αθηναίων και στόχευε στην κοινωνική και εργασιακή επανένταξη εκείνων που υπάγονται στις πολιτικές στέγασης του Δήμου Αθηναίων. Ως εταίροι ορίστηκαν το Κέντρο Επανένταξης Αποφυλακισμένων "Επάνοδος", η Εταιρεία Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής Αθηνών (ΕΑΤΑ), όπως και το Κέντρο Υποδοχής και Αλληλεγγύης του Δήμου Αθηναίων (ΚΥΑΔΑ). Το αναγκαίο πλαίσιο χρηματοδότησης παρείχε το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και ως Διαχειριστική αρχή του Προγράμματος ετέθη το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ). Αν και η ημερομηνία της βεβαίωσης έναρξης του Σχεδίου ήταν 30 Ιανουαρίου 2015, το Πρόγραμμα "Στέγαση και Επανένταξη"

---

¹ Casey J., Jarman B., *The Social Reintegration of Ex-Prisoners*, The Quaker Council for European Affairs (QCEA), Βιέννη-Γενεύη, 2011, p. 4

διενεργήθηκε σε 2 στάδια. Χρονολογική αφετηρία του πρώτου σταδίου ήταν η 30^η Ιανουαρίου του 2015 με καταληκτική ημερομηνία την 31^η Μαρτίου 2017 και το δεύτερο στάδιο του Προγράμματος διήρκησε από την 1^η Απριλίου 2017 έως και τις 28 Φεβρουαρίου 2019.²

1. Πρώτο στάδιο

Κατ' αρχήν, το σύνολο των διαδικασιών με σκοπό την ανεύρεση ωφελούμενων, καθορίστηκε από την αξιοποίηση της ήδη υφιστάμενης γνώσης των στελεχών των φορέων σχετικά με τη διαχείριση της ομάδας στόχου, τον πληθυσμό, δηλαδή, που στερείται μόνιμης στέγης. Εν συνεχεία, κατασκευάστηκε ένα «ερωτηματολόγιο αξιολόγησης», το οποίο καθόρισε το βαθμό ένταξης- συμμετοχής κάθε αιτούμενου στο πρόγραμμα. Το ερωτηματολόγιο διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην απόσπαση στοιχείων, το οποίο τελικώς, κατάφερε να δηλώσει την οικονομική τους κατάσταση και να περιγράψει το κοινωνικό τους status. Επιπλέον, η σημασία των ερωτήσεων ήταν διττή, διότι αυτές λειτούργησαν και ως δεξαμενή για την εκτίμηση και ιεράρχηση των ικανοτήτων κάθε ενδιαφερόμενου να ανταποκριθεί στα ζητούμενα του προγράμματος. Η αναζήτηση των κοινωνικών ταυτοτήτων που θα αντεπεξέρχονταν στις επιδιώξεις του προγράμματος, ολοκληρώθηκε με επαναξιολόγηση και περαιτέρω συνέντευξη από τους διοικητικούς υπαλλήλους. Σχετικά με το ύψος του αριθμού των ωφελούμενων του Προγράμματος, αυτό αρχικά ανερχόταν στους 52, ύστερα παρ' όλ' αυτά από την αποχώρηση ενός, το πρώτο στάδιο του Προγράμματος έληξε με 51 ωφελούμενους. Πιο συγκεκριμένα, από τους 51 ωφελούμενους, 17 συνεργάστηκαν με το Κ.Υ.Α.Δ.Α., 22 με το Δίκτυο Κοινωνικής Κατοικίας, 8 με τον Ξενώνα κακοποιημένων γυναικών και 4 με την ΕΠΑΝΟΔΟ.

1.1 Ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά

Το δείγμα των ατόμων που τελικά αποτέλεσε την ομάδα του Προγράμματος παρουσιάζει μερικά ενδιαφέροντα ποιοτικά χαρακτηριστικά, με 37 από τους 51 ωφελούμενους να είναι άνω των 18 ετών και 14 να είναι ανήλικοι. Επίσης, 23 είναι άγαμοι/διεζευγμένοι/χήροι και 8 συμμετέχουν στο πρόγραμμα ως μέλη οικογένειας, ενώ το 57% των ενηλίκων είναι άντρες. Σε μια προσπάθεια δόμησης της ταυτότητας των ωφελούμενων αναπόδραστα βρισκόμαστε απέναντι στην ηλικιακή κατηγοριοποίηση. Τα ποσοστά με κριτήριο την διαφορά –κατά προσέγγιση- δεκαετίας, έχουν ως εξής: 41% → άτομα 51-60 ετών, 24% → άτομα 41-50 ετών, 24% → άτομα 30-40 ετών. Συμπεραίνουμε λοιπόν, πως κατά βάση, οι ηλικιακές ομάδες που

---

² Σ. Μαρινάκη, 2019, ό. π. σ. 1

πήραν μέρος στο Πρόγραμμα κατατάσσονται στις σχετικά μεγαλύτερες, εφόσον απουσιάζουν ωφελούμενοι κάτω των 30.

Ως προς το μορφωτικό επίπεδο, η κατανομή τους στις εκπαιδευτικές βαθμίδες παρουσιάζεται ως εξής: Το 16% δηλώνουν απόφοιτοι της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Δημοτικό), το 35% είναι απόφοιτοι του κατώτερου επιπέδου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνάσιο), το 27% του ανώτερου επιπέδου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Λύκειο), ενώ προς έκπληξη μας συναντούμε και το διόλου ασήμαντο 22% αποφοίτων Τεχνικών Σχολών, ΙΕΚ, ΤΕΙ, ακόμα και ΑΕΙ.³

Σε συνέχεια των δεδομένων κατάρτισής τους, το επαγγελματικό τους προφίλ σκιαγραφείται με την εργασιακή τους εμπειρία να απλώνεται όπως φαίνεται και παρακάτω, σε περισσότερα από ένα επαγγέλματα. Στον τομέα της καθαριότητας απαντάται το 59% του συνόλου, είτε ως εργαζόμενοι γενικών αρμοδιοτήτων, εργάτες ή τεχνίτες. Το 24% δηλώνει απασχολούμενο στο χώρο της εστίασης και σε τουριστικά επαγγέλματα, το 12% υπάλληλοι γραφείου, το 12% ελεύθεροι επαγγελματίες, ένα 9% φύλακες-security και μόλις 6% βρίσκεται σε θέση φροντίδας υπερηλίκων και ΑμεΑ.

Ο χώρος διαμονής σε ξενώνα ή σε δομή φιλοξενίας για περίοδο έως και ένα έτος, αφορά το 59% των ωφελούμενων, εντούτοις το 27% έχει φιλοξενηθεί από 2 έως 5 έτη και το 8% έχει διαμείνει σε ξενώνα για διάστημα μεγαλύτερο από αυτό των 5 ετών.⁴

1.2 Στέγαση

Ένας σημαντικός αριθμός ατόμων εισέρχονται και εγκαταλείπουν τη φυλακή χωρίς μόνιμη στέγη, άνεργοι ή και τα δύο. Ακόμα και πρώην κρατούμενοι που είχαν σταθερή στέγη και επαγγελματική απασχόληση πριν από την κράτηση ενδέχεται να μην διατηρήσουν αυτή τη δυνατότητα και μετά την αποφυλάκισή τους. Η πρόσβαση σε επαρκή, προσιτή στέγαση και κατάλληλες ευκαιρίες απασχόλησης μπορεί να επηρεάσουν σημαντικά την πιθανότητα επιτυχούς επανεγκατάστασης ενός πρώην κρατουμένου.

Για παράδειγμα, στην Αγγλία και την Ουαλία, το 58% των γυναικών και το 53% των ανδρών στη φυλακή αναγνώρισαν ότι η ανεργία και η έλλειψη δεξιοτήτων συμβάλλουν στη συνέχιση της παραβίασής τους⁵. Η στέγαση και η απασχόληση συνδέονται μεταξύ τους: χωρίς σταθερή διεύθυνση και σταθερή ζωή σε ένα σπίτι, η διατήρηση μόνιμης απασχόλησης γίνεται πιο δύσκολη, τη στιγμή που η ασφάλεια ενός εισοδήματος βοηθά και στην αποφυγή οικονομικών δυσκολιών. Αποτελεί διαπίστωση, πως και οι ίδιοι οι πρώην αποφυλακισμένοι

---

³ Σ. Μαρινάκη, 2019, ό. π. σ. 2

⁴ Σ. Μαρινάκη, 2019, ό. π. σ. 2

⁵ J. Casey, B. Jarman, 2011, ο.π. σελ.68

αξιολογούν την απασχόληση και τη στέγαση ως τους πιο κρίσιμους παράγοντες για την επιτυχή τους επανεγκατάσταση. Η έλλειψη στέγης μετά την αποφυλάκιση είναι ένα μεγάλο πρόβλημα για σημαντικό αριθμό πρώην αποφυλακισμένων και συνεπάγεται άλλων προβλήματα, εφόσον οι φυλακισμένοι μπορεί να έχουν χάσει την κατοικία που είχαν πριν την καταδίκη τους ή / και να έχουν χάσει την επαφή με τα μέλη της οικογένειας.

Επίσης, το οικογενειακό περιβάλλον διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην επανένταξη των κρατουμένων, προσφέροντας σταθερότητα και υποστήριξη ενός είδους, στο οποίο οι κρατούμενοι ενδέχεται να μην έχουν πρόσβαση από κάπου αλλού. Η κοινωνική απομόνωση και η μοναξιά είναι σημαντικές συνθήκες για ορισμένα είδη παράβασης και μια σταθερή οικογένεια μπορεί να προσφέρει εχέγγυα κοινωνικής ασφάλειας, που ενδέχεται να μειώσουν κάποια εγκληματική δραστηριότητα. Μια έκθεση και πάλι στην Αγγλία και την Ουαλία⁶ υπολόγισε ότι ενώ βρίσκονται στη φυλακή, το ένα τρίτο των κρατουμένων χάνει το σπίτι τους, τα δύο τρίτα χάνουν τη δουλειά τους, το ένα πέμπτο αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα και λίγο περισσότερο από τα δύο πέμπτα χάνουν κάθε επαφή με την οικογένειά τους.

Ταυτόχρονα με διαδικασίες «ενεργοποίησης» και ώθησης των ωφελούμενων ώστε να προβούν στην εύρεση ανεξάρτητης κατοικίας, εκπρόσωπος της Διεύθυνσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Υγείας του Δήμου Αθηναίων ενήργησε ως διάυλος επικοινωνίας ανάμεσα στους ωφελούμενους και συγκεκριμένους ιδιοκτήτες, τους οποίους τελευταίους και ενημέρωσε για το Πρόγραμμα. Το έργο αυτό ήρθε αντιμέτωπο με την επιφυλακτικότητα των ιδιοκτητών, καθώς παρουσίαζαν άγχος και έλλειψη εμπιστοσύνης προς το δημόσιο. Σε αυτό το σημείο θα μπορούσαμε να πούμε πως πέραν της καχυποψίας προς έναν δημόσιο φορέα, αυθόρμητα η σκέψη μας μεταφέρεται στις γενικότερα πολύ μεγάλες διαστάσεις του φόβου του εγκλήματος των Ελλήνων πολιτών, που όχι μόνο είναι εντονότερες σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, αλλά μεταξύ των κατοίκων της Αθήνας παρατηρείται ακόμα μεγαλύτερη κλιμάκωση, μια κλιμάκωση που έχει εξηγητική βάση, πόσο μάλλον όταν πρόκειται για πολίτες που καλούνται να «συνεργαστούν» με πρώην έγκλειστους.⁷

Στα πλαίσια της ασφαλούς κατοίκησης, διεξήχθη έλεγχος από μηχανικό του Δήμου, έτσι ώστε κάθε σπίτι να φέρει πιστοποίηση αρτιότητας. Κάθε ωφελούμενος αντιστοιχεί ένα σπίτι, τουτέστιν 34 σπίτια, εκ των οποίων τα 33 αφορούν ενοικίαση κατοικίας και το 1 σε επισκευή ήδη υπάρχουσας. Το Δεκέμβριο του 2015, με τη συνεισφορά της Νομικής Υπηρεσίας του Δήμου, διατυπώθηκε και γραπτώς σύμπραξη ανάμεσα σε ωφελούμενους και τελικό

⁶ UK Local Government Association, *Going Straight: Reducing Re-Offending in Local Communities*, 2005, σ. 5

⁷ X. Ζαραφονίτου., “Fear of Crime in Contemporary Greece: Research evidence”, Ch. Zafonitou (Guest Editor), Special Issue “Fear of crime. A comparative approach in the European context”, *CRIMINOLOGY*, 2011, σ.σ. 50-63

δικαιούχο του Προγράμματος μέσω Ιδιωτικού Συμφωνητικού, πραγματώνοντας συνεπώς την εγκατάσταση των πρώτων σε ενοικιαζόμενα δωμάτια. Ακολούθησαν αγορές οικιακού εξοπλισμού, υποστηρικτικές για την ψυχική υγεία συνεδρίες καθώς και κατ'οίκον επισκέψεις από μέλη της ομάδας εργασίας. Οι Δημοτικές Κοινότητες καλύφθηκαν στο σύνολό τους από κατοικίες των ωφελούμενων, με μεγαλύτερη συχνότητα ωστόσο, στην 2^η και στην 7^η Δημοτική Κοινότητα.⁸ Εκτός του Δήμου Αθηναίων εντοπίζεται ένα 14%.⁹

1.3 Εργασία

Σχετικά με τη σημασία της εργασίας, σε επίπεδο ανάδειξης της σε αποτρεπτικό παράγοντα εκδήλωσης αντικοινωνικής συμπεριφοράς, οι Niven και Olagundoye¹⁰ σε μια έρευνά τους διαπίστωσαν ότι οι κρατούμενοι όταν πλησίαζε η αποφυλάκιση και είχαν ήδη εξασφαλισμένη έμμισθη εργασία, είχαν λιγότερες πιθανότητες υποτροπής στην εγκληματική πράξη από εκείνους που η αποφυλάκιση θα τους έβρισκε χωρίς σταθερή εργασία.

Ωστόσο, αν και θεωρείται ότι η απασχόληση μειώνει την πιθανότητα να εμπλακεί εκ νέου στην εγκληματικότητα ένας δράστης, η σχέση μεταξύ απασχόλησης και εκ νέου παράβασης είναι ασαφής.¹¹ Έχει θεωρηθεί, ότι τα κέρδη της απασχόλησης σε σχέση με τη μείωση της εκ νέου παράβασης μπορεί να συνδέονται με την ποιότητα της εργασίας, και όχι απλώς με την απασχόληση γενικά. Επιπλέον, η σχέση μεταξύ νόμιμης απασχόλησης και μειωμένης υποτροπής μπορεί να επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από την αλληλεπίδραση των ακόλουθων παραγόντων: σταθερή στέγαση, ύπαρξη προσόντων που διευκολύνουν την εύρεση απασχόλησης, απουσία προβλημάτων που σχετίζονται με την κατάχρηση ουσιών και ενεργός αναζήτηση βοήθειας για απόκτηση εργασίας.¹² Οι ερευνητές σημείωσαν ότι είναι ζωτικής σημασίας οι ατομικές ανάγκες των πρώην κρατουμένων να εντοπιστούν και να αντιστοιχιστούν με συγκεκριμένες υπηρεσίες. Μεταξύ των πιο σημαντικών «παρεμβάσεων» της απασχόλησης στον πρώην κρατούμενο, είναι τα μαθήματα ετοιμότητας για εργασία που αποκομίζει, η επαγγελματική εκπαίδευση, η πιστοποίηση GED¹³, η επαγγελματική κατάρτιση,

---

⁸2η Δημοτική Κοινότητα (Παγκράτι-Νέος Κόσμος), 7η Δημοτική Κοινότητα (Γκύζη – Πολύγωνο – Γηροκομείο – Τουρκοβούνια – Αμπελόκηποι – Κουντουριώτικα – Γουδί – Ελληνορώσων – Ερυθρός Σταυρός)

⁹ Σ. Μαρινάκη, 2019, ό. π., σ. 6

¹⁰ S. Niven., J. Olagundote, *Jobs and Homes: A Survey of Prisoners Nearing Release*, Home Office Research Findings No. 173, Λονδίνο, 2002, σ. 23

¹¹ R. Webster, C. Hedderman, P. Turnbull, T. May, *Building Bridges to Employment for Prisoners*, UK: Research, Development and Statistics Directorate, Home Office, Λονδίνο, 2001.

¹² S. Niven., J. Olagundote, .2002 ο.π.

¹³ Οι εξετάσεις Γενικής Εκπαιδευτικής Ανάπτυξης (GED) είναι μια ομάδα τεσσάρων θεμάτων τεστ που όταν περαστούν, παρέχουν πιστοποίηση ότι ο υποψήφιος έχει γνωστικές δεξιότητες σε επίπεδο Λυκείου των Ηνωμένων Πολιτειών ή του Καναδά. Είναι μια εναλλακτική λύση για το πτυχίο λυκείου

η απόκτηση μιας θέσης εργασίας και η παρακολούθηση αυτής από έναν συγκεκριμένο υπεύθυνο¹⁴. Παρόλο που τα εμπειρικά στοιχεία δεν καταδεικνύουν σημαντικές μειώσεις στα ποσοστά υποτροπής για παραβάτες που συμμετέχουν σε υπηρεσίες απασχόλησης, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η νόμιμη απασχόληση είναι ζωτικής σημασίας για την απρόσκοπτη επανένταξη των παραβατών στις κοινότητές τους.¹⁵ Είναι σημαντικό οι υπηρεσίες που σχετίζονται με την απασχόληση να παρέχονται συνεχώς από τη στιγμή που ο δράστης εισέρχεται στη φυλακή μέχρι την απελευθέρωσή του στην κοινότητα. Επιπλέον, η επαγγελματική αξιολόγηση πρέπει να πραγματοποιείται νωρίς κατά την έκτιση της ποινής του δράστη ώστε να καθοδηγεί τις μελλοντικές υπηρεσίες που εν δυνάμει θα του προσφέρουν απασχόληση. Η επαγγελματική αποτίμηση, θα παρέχει έτσι μια σειρά οροσήμων που θα αξιολογούν την πρόοδο του δράστη, ως προς την ετοιμότητά του για απασχόληση.

Το Πρόγραμμα σε αυτόν τον τομέα αναλώθηκε σε ορισμένους άξονες οι οποίοι στόχευαν: στην διεύρυνση της αγοράς εργασίας για τους ωφελούμενους, την αποκατάσταση ή εξ'αρχής δημιουργία βιογραφικού και εργασιακού προφίλ, την διευκόλυνση της συνεργασίας των ωφελούμενων με τους εργοδότες και το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης του Δήμου Αθηναίων και στην απορρόφησή τους στον Ιδιωτικό τομέα, ή σε ΜΚΟ-ΚΟΙΝΣΕΠ.¹⁶

Η επιχείρηση μιας σύντομης αποτίμησης των αποτελεσμάτων του σχεδίου «Στοχεύοντας στο μέλλον. Δικαίωμα στη στέγη και στην εργασία» ως προς το δεύτερο, κυρίως, σκέλος-στόχο, αποκαλύπτει ορισμένες αναμενόμενες μεν, αξιοσημείωτες δε, δυσκολίες. Έχοντας στη πρόσφατη μνήμη μας τις αντιρρήσεις των ιδιοκτητών σπιτιών σχετικά με τη μίσθωση στους ωφελούμενους του Προγράμματος, καθίσταται σαφής μια αντίστοιχη προβολή ενδοιασμών και στον εργασιακό χώρο. Η δυσχέρανση της προσπάθειας αυτής υπογράφεται όχι μόνο από την διστακτικότητα των εργοδοτών να προχωρήσουν σε προσλήψεις, αλλά και από την άρνηση μέρους των-21% ενηλίκων- ωφελούμενων να ενσωματωθούν σε προσφερόμενη εργασία, με βασικές αιτίες την απουσία εμπιστοσύνης προς τις εκάστοτε εταιρίες, τους μη ικανοποιητικούς μισθούς, την επιδίωξη εύρεσης απασχόλησης μόνο σε τομέα ενδιαφέροντος –ειδικότητας, την μεγάλη διάρκεια της μεταφοράς τους μέχρι το χώρο

των ΗΠΑ, το HiSET και το τεστ TASC. Ο ιστότοπος των τεστ GED επί του παρόντος αναφέρεται σε αυτή την εξέταση απλά ως "GED".

¹⁴ Βλ. σχετικά Visher C., Winterfield L., Coggeshall B., "Ex-offender Employment Programs and Recidivism: A Meta-analysis." *Journal of Experimental Criminology*, 1(3), 2005 σελ.295-315.

¹⁵ J. Rakis, "Improving the Employment Rates of Ex-Prisoners Under Parole", *Federal Probation*, 69(1), 2005, σ.σ. 7-12.

¹⁶ Σ. Μαρινάκη, 2019, ό. π. σελ. 8

εργασίας όπως και τη δυσανασχέτηση σχετικά με τη μη ανανέωση των συμβάσεων τους, μετά το πέρας της επιδότησης του Προγράμματος.

Επαγωγικά, από τους 37 ενήλικες του Προγράμματος, εντάχθηκαν και στα δυο σκέλη, Στέγη-Εργασία 33 και μόνο στο ένα, (Στέγη) 4. Από αυτούς τους 33, εντάχθηκαν εν κατακλείδι στον εργασιακό κλάδο 29, με 4 να μένουν εκτός. Επομένως, από ολόκληρη την ομάδα των ωφελούμενων, εργάστηκε το 88% αυτών, το οποίο τμήμα ήταν ικανό να ενταχθεί αργότερα ακόμα περισσότερο σε εργασιακούς κόλπους. Τα ποσοστά των τομέων στους οποίους απασχολούνται μέσω της επιδότησης του Προγράμματος, είναι 3% στην αυτοαπασχόληση, 10% στον σχηματισμό επιχείρησης, 7% στον χώρο της εστίασης, 7% στην κηπουρική, 7% σε αποθηκευτικούς χώρους, 3% πωλητές, 14% υπάλληλοι γραφείου, και το μεγαλύτερο, 42%, στον τομέα της καθαριότητας.¹⁷

Ακολούθως, μια εκτίμηση της γενικότερης εφαρμογής της πρώτης φάσης του Προγράμματος, φανερώνει διαδοχικές όψεις της χρηστικότητάς του, προς τους ωφελούμενους. Εκείνοι, κατάφεραν μέσω επιδότησης ενοικίου την εγκατάστασή τους σε αυτόνομη κατοικία, απέκτησαν ασφαλιστική κάλυψη, ψυχολογική ανάταση και ευκαιρίες για αξιοπρεπή διαβίωση, σύναψη φιλικών σχέσεων και συμμετοχή σε πολιτιστικές δράσεις, που οδήγησαν στην αφομοίωσή τους από τον κοινωνικό περίγυρο και σε μια γενικότερα βελτιστοποιημένη καθημερινότητα. Αναφορικά, τέλος, με το Πρόγραμμα αυτό καθ' εαυτό, από μερικούς εργοδότες, έγινε αντιληπτή η κοινωνική προσφορά του.

Ωστόσο, στο παρόν σχέδιο δράσης μπορούμε να εντοπίσουμε αστοχίες όπως για παράδειγμα με την ενθάρρυνση της καταναλωτικής δραστηριότητας των ωφελούμενων, γεγονός που, κατά τη γνώμη μας, οδήγησε στην αγορά περιττών αγαθών, και από την άλλη στην καλλιέργεια ανασφάλειας σε αυτούς, ως προς τον τρόπο μεταφοράς των νεοαποκτηθέντων αγαθών, μετά το πέρας του Προγράμματος. Κύριο σημείο προβληματικής όμως, φαίνεται να στάθηκε η δυσπιστία των ιδιοκτητών και των εργοδοτών προς τους ενοικιαστές-εργαζόμενους ωφελούμενους καθώς η «ταυτότητα του άστεγου» είχε ως αποτέλεσμα οι υπάλληλοι του Προγράμματος να απευθυνθούν σε πληθώρα εκμισθωτών έως ότου βρουν ευήκοα ώτα. Στις περιπτώσεις όπου η ταυτότητα του αστέγου συνδυαζόταν με εκείνη του αποφυλακισμένου, η ένταση της δυσκολίας αναζήτησης εργοδότη, χωρίς το λευκό μητρώο να αποτελεί προϋπόθεση, καθίσταται σαφές πως ήταν μεγαλύτερη. Καταλήγοντας, η μη ευνοϊκή συγκυρία της οικονομίας ως αποθαρρυντικός συντελεστής στην βιωσιμότητα μιας, εν σχηματισμό, επιχείρησης, βρίσκεται και αυτή ανάμεσα στα αδύναμα σημεία της εφαρμογής του Προγράμματος.

---

¹⁷ Σ. Μαρινάκη, 2019, ό. π. σ. 8

Δεύτερο Στάδιο

Σε αυτό το δεύτερο βήμα, η ωφέλεια του σχεδίου δράσης συνέχισε να παρέχεται στους 51 του προηγούμενου σταδίου και επεκτάθηκε σε 4 ακόμα, ανάμεσά τους μια τριμελής οικογένεια και ένα ανήλικο τέκνο που γεννήθηκε κατά την πραγματοποίηση αυτής της δεύτερης φάσης, ανεβάζοντας αρχικά τον συνολικό αριθμό των ωφελομένων σε 55, και έπειτα από την αποχώρηση 8 ωφελομένων, (6 ενήλικες και 2 ανήλικοι) ο συνολικός τους αριθμός οριστικοποιήθηκε στους 47. Επίσης, στο μεταξύ διάστημα του πρώτου και του δεύτερου σταδίου, 3 παιδιά ενηλικιώθηκαν, διαμορφώνοντας έτσι την ομάδα των ενηλίκων στους 36 και των ανηλίκων στους 11.¹⁸

2.1. Στέγαση

Ως προς τη Στέγαση, η εικόνα παραμένει ίδια όπου διατηρείται διαμονή σε μίσθωση κατοικίας (34 σπίτια) και σε υπάρχον επιδιορθωμένο σπίτι (1). Κατά τη διάρκεια του Προγράμματος αφενός προβλήματα με τους ιδιοκτήτες, και αφετέρου η ανάγκη για βελτίωση των συνθηκών διαμονής τους, έστρεψαν τους ωφελομένους στην αναζήτηση διαφορετικής κατοικίας, παραμένοντας όμως στην Δημοτική Κοινότητα που είχαν αρχικά ενσωματωθεί. Άλλωστε το ποσοστό που έχει μετκινηθεί εκτός των ορίων του Δήμου Αθηναίων, συνεχίζει να περιορίζεται σε ένα 14%. Ενώ σε γενική θεώρηση η διαδικασία της στέγασης πραγματοποιήθηκε αρμονικά και στο δεύτερο στάδιο παρατηρήθηκε βαθμιαία χειραφέτηση των ωφελομένων, με την ανάληψη ορισμένων υποχρεώσεων από εκείνους (εξόφληση λογαριασμών ΔΕΚΟ, κοινοχρήστων) σε δυο περιπτώσεις ανέκυψε σημαντικό πρόβλημα υγιεινής εντός της οικίας τους, οπότε και χρειάστηκε παρέμβαση. Η ψυχική κατάσταση και οι κοινωνικές προσλαμβάνουσες των ωφελομένων υπέδειξαν, πως οι άνεργοι και οι φιλοξενούμενοι σε ξενώνα για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν περισσότερο ήπιοι και λιγότερο πρόθυμοι να πάρουν πρωτοβουλίες σχετικά με την ανεύρεση απασχόλησης, μια κατάσταση που επιτείνεται όταν στην εξίσωση προστεθεί και το άγχος που ενδεχομένων νιώθουν.

2.2. Εργασία

Αυτή τη φορά, καταβλήθηκε κόπος να γίνει κατανοητή η σημασία της εργασιακής επανένταξης από τον εργοδοτικό χώρο, μέσω ενημερωτικών φυλλαδίων που διανεμήθηκαν σε αυτούς, σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή με στόχο την ανανέωση της συνεργασίας τους με τους ωφελομένους. Παράλληλα, επιδιώχθηκαν συμπράξεις με το Επαγγελματικό

---

¹⁸ Σ. Μαρινάκη, 2019, ό. Π., σ. 9

Επιμελητήριο Αθηνών, το Job Center του Δήμου Αθηναίων και παραπομπή των ωφελομένων στον Ιδιωτικό τομέα, σε ΜΚΟ και ΚΟΙΝΣΕΠ. Είναι αξιοσημείωτο, πως στην προσπάθεια επανοικειοποίησης του εργασιακού χώρου από τους ωφελομένους, προέκυψαν αρκετές δυσκολίες στη διατήρηση της απασχόλησής τους. Υπήρξαν απολύσεις ως αποτέλεσμα, είτε ανορθόδοξης συμπεριφοράς των ωφελομένων, είτε επιλογής των εργοδοτών. Συγχρόνως, ένας υπολογίσιμος αριθμός ωφελομένων αντιμετώπισε θέματα υγείας που τους αποθάρρυναν από τη συνέχιση ή αναζήτηση εργασίας. Το επίδομα ανεργίας του ΟΑΕΔ ήρθε να προστεθεί ως ένας ακόμη παράγοντας δυσχέρασης του όλου εγχειρήματος, εφόσον ο μισθός των ωφελομένων κυμαινόταν σε αντίστοιχες απολαβές με το επίδομα.¹⁹

Κατά τη λήξη του Προγράμματος η κατανομή των ωφελομένων ανά εργασιακή ειδικότητα διαγράφεται ως εξής:

31% → αποθηκάριοι, εργάτες, γενικών καθηκόντων

27% → υπάλληλοι γραφείου

15% → υπάλληλοι εταιρείας/φύλακες

11% → προσωπικό εστίασης

8% → αυτοαπασχολούμενοι

4% → ελαιοχρωματιστές

4% → διερμηνείς

Το έτος 2017, ύστερα από την ολοκλήρωση του πρώτου σταδίου του Σχεδίου Δράσης, η εργασιακή κατάσταση των ωφελομένων άνω των 18, περιγράφεται όπως αποτυπώνεται στο παρακάτω γράφημα:

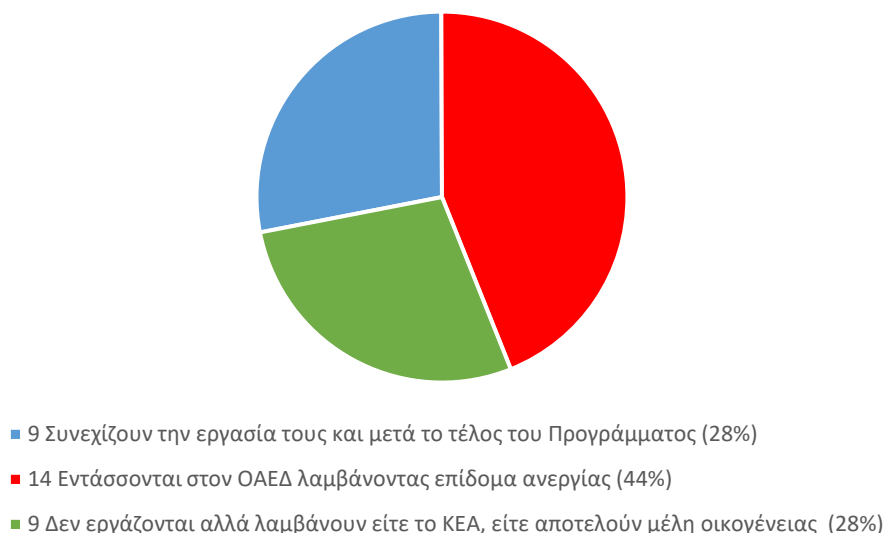

¹⁹ Σ. Μαρινάκη, 2019, ό. π. σ. 11

Πηγή γραφήματος: Μαρινάκη Σ., Απολογιστική έκθεση-Σύνοψη Σχεδίου του ΔΑ «Στοχεύοντας στο μέλλον –Δικαίωμα στην Στέγη και την Εργασία» (Πρόγραμμα «Στέγαση και Επανένταξη»), 2019

Η οριστική λήξη του Προγράμματος, επομένως και του δεύτερου σταδίου, πραγματοποιείται το Φεβρουάριο του 2019 με (47) ωφελούμενους, μεταξύ των οποίων (36) άνω των 18 ετών και (11) κάτω των 18. Από τους 36 σε θέση να εργαστούν είναι οι 32 και όσοι από αυτούς εντάχθηκαν στον ΟΑΕΔ, διασυνδέθηκαν με το Job Center του Δήμου Αθηναίων για την αναζήτηση νέας εργασίας. Ειδικότερα στο γράφημα:

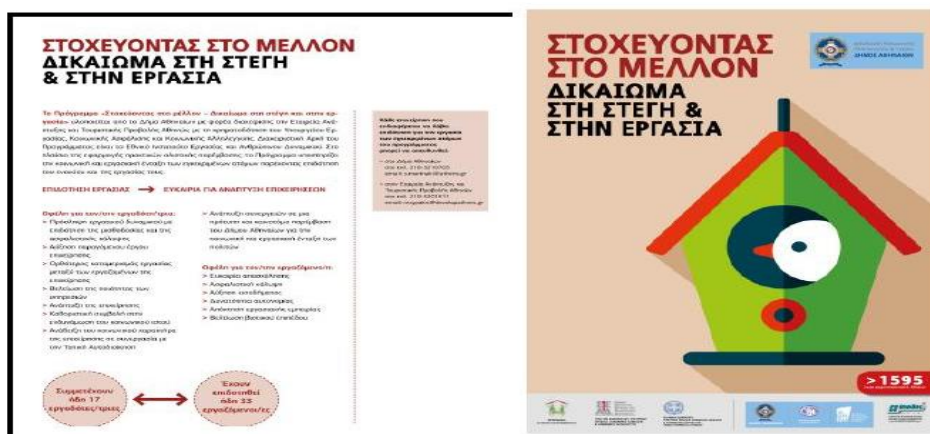
Κατανομή απασχόλησης

Σημείωση: Γράφημα κατανομής απασχόλησης των ωφελούμενων του Σχεδίου Δράσης «Στοχεύοντας στο μέλλον –Δικαίωμα στην Στέγη και την Εργασία», 2019

Στην ακόλουθη εικόνα, βλέπουμε το ενημερωτικό φυλλάδιο του Σχεδίου που επιδίωκε να βελτιώσει την διαδικασία εύρεσης νέων εργοδοτών μέσω της ευαισθητοποίησης του κοινού, το οποίο δημιουργήθηκε κατά το δεύτερο στάδιο του Προγράμματος, (2017) . Η διανομή του έγινε σε δημοτικές υπηρεσίες και σε ενδιαφερόμενους.²⁰

²⁰ Σ. Μαρινάκη, 2019, ό. π. σ. 14

Πηγή εικόνας: Μαρινάκη Σ., Απολογιστική έκθεση-Σύνοψη Σχεδίου του ΔΑ «Στοχεύοντας στο μέλλον –Δικαίωμα στην Στέγη και την Εργασία» (Πρόγραμμα «Στέγαση και Επανεκπαίδευση»), 2019

Η σημασίας της στέγης για αποφυλακισμένους με ψυχικές ασθένειες

Ως ομάδα στόχου έχουμε μια ειδική κατηγορία δραστών η οποία τακτικά αντιμετωπίζει προβλήματα στέγασης, τους ψυχικά ασθενείς αποφυλακισμένους, στις ομάδες των οποίων συχνά περιλαμβάνονται και οι «ουσιοεξαρτημένοι με διπλή διάγνωση».²¹

Πιο συγκεκριμένα, οι κρατούμενοι που πάσχουν από ψυχική ασθένεια αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα κατά την επανένταξή τους. Ενδέχεται να αντιμετωπίσουν ακραία κοινωνική απομόνωση, ενώ συχνά αντιμετωπίζουν και την εξάρτηση ουσιών. Επίσης, ως αποφυλακισμένοι ενδέχεται να αντιμετωπίσουν ιδιαίτερες δυσκολίες στην εύρεση κατάλληλης στέγης και στην εξασφάλιση απασχόλησης. Ενώ, παράλληλα, είναι πιθανό να χρειάζονται περαιτέρω ιατρικές υπηρεσίες, ειδική θεραπεία ή/και περίθαλψη καθώς και οικονομική ενίσχυση.

Αυτοί οι παράγοντες, σε συνδυασμό με τη μη συμμόρφωση στις θεραπευτικές εντολές, μπορούν να κάνουν αυτά τα άτομα ιδιαίτερα ευάλωτα.²² Οι προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι ψυχικά ασθενείς κατά την αποφυλάκισή τους απαιτούν την ανάπτυξη ενός κοινοτικού μοντέλου θεραπείας συνεχούς φροντίδας για την αντιμετώπιση των κινδύνων, των αναγκών και των τρωτών σημείων αυτής της ομάδας κρατουμένων. Τα κοινοτικά μοντέλα θεραπείας συνεχούς φροντίδας μπορεί να μειώσουν τον κίνδυνο για το κοινό, για τους μεμονωμένους κρατούμενους και να μειώσουν τη μελλοντική «φροντίδα» του συστήματος για αυτά τα άτομα. Έχει διαπιστωθεί πως η συνέχεια της φροντίδας είναι βασικό συστατικό της αποτελεσματικής θεραπείας της ψυχικής υγείας για άτομα με ψυχικές

²¹ «Συννοσηρότητα ή διπλή διάγνωση», ορίζεται η περίπτωση όπου η χρήση ουσιών συνυπάρχει με διαγνωσμένη ψυχική ασθένεια

²² S. W. Hartwell, K. Orr, "The Massachusetts Forensic Transition Program for Mentally Ill Offenders Re-Entering the Community." *Psychiatric Services*, 50(9), 1999, pp. 1220-1222.

ασθένειες που εμπλέκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Αυτό περιλαμβάνει διεπιστημονική διαχείριση περιπτώσεων για ψυχιατρική θεραπεία και κοινωνικές υπηρεσίες, π.χ. στέγαση, φαγητό, και επαγγελματική κατάρτιση.²³

Σχετικά με τη Στέγαση οι δυσκολίες της πηγάζουν και από τις τεταμένες συχνά σχέσεις των κρατουμένων με το οικογενειακό τους περιβάλλον.

Οι οικογένειες των κρατουμένων και των αποφυλακισμένων είναι μια πιθανή πηγή υποστήριξης και βοήθειας κατά την επανένταξη. Πρέπει να αναγνωριστεί, ωστόσο, ότι ένα κοινό χαρακτηριστικό των ατόμων που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο είναι η απουσία οικογενειακής υποστήριξης και ως εκ τούτου η απουσία μόνιμης ή ασφαλούς στέγης.

Συμπεράσματα

Η απασχόληση παρέχει περισσότερα από απλά το απαραίτητο εισόδημα για την απόκτηση στοιχειωδών υλικών αγαθών. Παρέχει επίσης δομή και ρουτίνα, ενώ γεμίζει το χρόνο του αποφυλακισμένου. Παρέχει ευκαιρίες για επέκταση του κοινωνικού δικτύου, έτσι ώστε να συμπεριληφθούν και άλλα παραγωγικά μέλη της κοινωνίας. Εκτός από όλα αυτά, η απασχόληση μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της ψυχολογικής υγείας του ατόμου. Στον Καναδά, περίπου το 75 τοις εκατό των παραβατών που εισέρχονται στα ομοσπονδιακά διορθωτικά ιδρύματα αναγνωρίζεται ότι έχουν ανάγκες απασχόλησης.²⁴ Οι κρατούμενοι κατά την αποφυλάκισή τους αντιμετωπίζουν πολλές προκλήσεις σχετικά με την εξασφάλιση απασχόλησης και σ' αυτές συντρέχουν επίσης προσωπικοί παράγοντες, όπως η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η απουσία κινήτρων, η έλλειψη δεξιοτήτων, η έλλειψη εκπαίδευσης, οι ψυχικές ασθένειες ή άλλες διαγνώσεις, η κατάχρηση ουσιών και η έλλειψη σταθερής στέγασης. Η απόκτηση νόμιμης απασχόλησης είναι ένας από τους καλύτερους προγνωστικούς παράγοντες για την επιτυχία των πρώην κρατουμένων μετά την απελευθέρωση.²⁵ Είναι σημαντικό ότι και οι ίδιοι οι αποφυλακισμένοι αναγνωρίζουν την απασχόληση ως βασικό παράγοντα για την επιτυχία μετά την αποφυλάκιση. Εάν οι πρώην κρατούμενοι είναι σε θέση να εξασφαλίσουν μια νόμιμη εργασία, ιδιαίτερα θέσεις καλής ποιότητας με υψηλούς μισθούς, είναι λιγότερο πιθανό να «υποχωρήσουν» από εκείνους τους πρώην κρατούμενους χωρίς νόμιμες ευκαιρίες εργασίας. Η χρησιμότητα της κατοχής

---

²³ C. Griffiths, Y. Dandurand, D. Murdoch, *The Social Reintegration of Offenders and Crime Prevention*, National Crime Prevention Centre (NCPC), Καναδάς, 2007, p. 18.

²⁴ C. A. Gillis, D. A. Andrews, *Predicting Community Employment for Federal Offenders on Conditional Release*, Correctional Service of Canada, 2005.

²⁵ Βλ. σχετικά Visser, C. A., L. Winterfield, και M. B. Coggeshall "Ex-offender Employment Programs and Recidivism: A Meta-analysis." *Journal of Experimental Criminology*, 1(3), 2005, pp. 295-315.

νόμιμων θέσεων εργασίας εξηγείται με την εφαρμογή της θεωρίας του κοινωνικού ελέγχου, η οποία υποστηρίζει ότι η εργασία λειτουργεί ως ένας άτυπος μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου. Έτσι τονίζεται η χρησιμότητα της νόμιμης απασχόλησης για τη μείωση του κινδύνου μιας εκ νέου παρέκκλισης.

Έχοντας τονίσει τα παραπάνω, απαντούμε πολλά εξ' αυτών και στην εφαρμογή του Προγράμματος. Η ψυχολογική κατάσταση και συμπεριφορά των ωφελούμενων υπέστη αλλαγές κατά τη διάρκεια του Σχεδίου, διανύοντας φάσεις άγχους, ασφάλειας και ενθουσιασμού. Ενθουσιασμού, με την ελπίδα πως μπορούν να ξεκινήσουν πάλι εκ του μηδενός, άγχους για το εάν θα μπορέσουν να τα καταφέρουν και να διατηρήσουν τις νέες συνθήκες. Μέσα από το Πρόγραμμα, κατέστη δυνατή η κινητοποίηση και η πίστη των ωφελούμενων, πως η βαθμιαία απόκτηση της αυτονομίας τους, μπορεί να πραγματοποιηθεί. Σχετικά με την αυτονομία αυτή ωστόσο, θεωρούμε «προβληματική» την πρόθεση μερικών ωφελούμενων για διατήρηση μιας προνοιακού τύπου διαβίωσης, υποστηριζόμενη από επιδόματα και κοινωνικές παροχές²⁶ καθώς έρχεται σε αντιδιαστολή με την εργασιακή και κατ' επέκταση σφαιρικά κοινωνική επανένταξη, που επιδιώκεται. Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για ένα καινοτόμο για την ελληνική κοινωνία Πρόγραμμα, που παρέχει στήριξη στους «αόρατους» αυτής της πόλης, δίνοντάς τους δυνατότητες διεκδίκησης της ορατότητας που τους αναλογεί, παράλληλα με ευκαιρίες προσφοράς στο κοινωνικό σύνολο.

Κλείνοντας, ερευνητικές μελέτες διαπίστωσαν ότι η πιο επιτυχημένη προσέγγιση στη μείωση της υποτροπής των αποφυλακισμένων, τόσο αμέσως μετά την απελευθέρωσή τους, όσο και μακροπρόθεσμα, είναι τα μοντέλα επανένταξης που βασίζονται και στη φυλακή και στην κοινότητα.²⁷ Μία από τις πιο σημαντικές επισημάνσεις της βιβλιογραφίας, που περιγράφουν πχ. τη σχέση μεταξύ κατάχρησης ουσιών και εγκληματικής συμπεριφοράς, είναι ότι τα κέρδη που επιτυγχάνονται κατά τη διάρκεια προγραμμάτων θεραπείας στη φυλακή μπορούν να διατηρηθούν μόνο εάν ο δράστης διαθέτει επαρκή υποστήριξη μετά την αποφυλάκισή του. Επομένως, εύλογα αντιλαμβάνεται κανείς πως η πιθανότητα υποτροπής περιορίζεται για εκείνους τους αποφυλακισμένους οι οποίοι συμμετείχαν σε πρόγραμμα απεξάρτησης εντός καταστήματος κράτησης αλλά και για όσους συνέχισαν την παρακολούθησή του μετά την αποφυλάκιση.

---

²⁶ Κ.Ε.Α., επίδομα ανεργίας, επίδομα στέγασης, κοινωνικό παντοπωλείο κ.τ.λ.

²⁷ D. L. MacKenzie, "Criminal Justice and Crime Prevention", L. Sherman, D. Gottfredson, D. MacKenzie, J. Eck, P. Reuter, and S. Bushway (Eds.), "Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising". *Report to the United States Congress*, 1997.

Πηγές

Δήμος Αθηναίων - Σχέδιο «Στοχεύοντας στο μέλλον - Δικαίωμα στη Στέγη και την Εργασία» (Πρόγραμμα «Στέγαση και Επανένταξη»), 2019. Απολογιστική έκθεση - Σύνοψη. Συντάκτρια: Μαρινάκη Σοφία, Επιστημονική Υπεύθυνη Προγράμματος

Βιβλιογραφία

Δικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, <http://www.opengov.gr/minlab/?p=2614> (ημερομηνία πρόσβασης 10/6/20)

Casey J., Jarman B., *The Social Reintegration of Ex-Prisoners*, The Quaker Council for European Affairs (QCEA), Βιέννη-Γενεύη, 2011.

Chin V. & Dandurand Y., *Introductory Handbook on the Prevention of Recidivism and the Social Reintegration of Offenders*, United Nations, Βιέννη, 2018.

Griffiths C., Dandurand Y., Murdoch D., *The Social Reintegration of Offenders and Crime Prevention*, National Crime Prevention Centre (NCPC), Καναδάς, 2007.

Hartwell, S. W., και Orr. K., "The Massachusetts Forensic Transition Program for Mentally Ill Offenders Re-Entering the Community." *Psychiatric Services*, 50(9), 1999.

MacKenzie, D. L. "Criminal Justice and Crime Prevention", in L. Sherman, D., 1997.

Gottfredson, D. MacKenzie, J. Eck, P. Reuter, and S. Bushway (Eds.), *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising*. Report to the United States Congress.

Niven S., Olagundote J., *Jobs and Homes: A Survey of Prisoners Nearing Release*, Home Office Research Findings No. 173, Λονδίνο, 2002.

Rakis, J. "Improving the Employment Rates of Ex-Prisoners Under Parole." *Federal Probation*, 69(1), 2005.

UK Local Government Association, *Going Straight: Reducing Re-Offending in Local Communities*, 2005, <http://www.lga.gov.uk/lga/publications/publicationdisplay.do?id=22309>, (ημερομηνία πρόσβασης 10/1/2010).

Visher C., Winterfield L., Coggeshall B., "Ex-offender Employment Programs and Recidivism: A Meta-analysis." *Journal of Experimental Criminology*, 1(3), 2005.

Webster R., Hedderman C., Turnbull P., May T., *Building Bridges to Employment for Prisoners*, UK: Research, Development and Statistics Directorate, Home Office, Λονδίνο, 2001.

Zarafonitou, Ch. "Fear of Crime in Contemporary Greece: Research evidence", in Ch. Zarafonitou (Guest Editor), "Fear of crime. A comparative approach in the European context", Special Issue, *CRIMINOLOGY*, 2011, pp. 50-62.